

УДК 336.02:[330.322+341.1]:378

Віталій МАРТИНЮК

ПРАГМАТИКА РОЗРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Охарактеризовано сучасний стан і ключові аспекти фінансової політики інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. Визначено основні проблеми та необхідність модернізації стратегії інноваційного розвитку вищої освіти. Розглянуто динаміку змін основних показників інноваційного розвитку сфери вищої освіти. Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів у процесі реалізації стратегії інноваційного розвитку вищої освіти.

Ключові слова: фінансова політика, фінансова стратегія, вища освіта, інноваційний розвиток, планування і прогнозування.

Віталій МАРТИНЮК

Прагматика разработки и реализации стратегии финансовой политики инновационного развития высшего образования Украины

Охарактеризованы современное состояние и ключевые аспекты финансовой политики инновационного развития высшего образования в Украине. Определены основные проблемы и необходимость разработки стратегии инновационного развития высшего образования. Рассмотрены особенности макроэкономического планирования и прогнозирования в контексте развития сферы высшего образования, определены его основные задачи. Предложены пути повышения эффективности использования финансовых ресурсов в процессе реализации стратегии инновационного развития высшего образования.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовая стратегия, высшее образование, инновационное развитие, планирование и прогнозирование.

Vitaliy MARTYNIUK

Practices of development and implementation strategy financial policy of higher education innovation of Ukraine

Introduction. Article reviews the current state and key aspects of financial policy in higher education and its innovative development in Ukraine. Through education institutions achieved increase of social standards, needs and increase welfare, increase the competitiveness of the state as a whole.

Purpose. The purpose of this paper is to determine the characteristics of the development strategy of financial policy of innovative development of higher education and finding ways to improve its implementation.

Results. *The article deals with the importance of an innovative approach to the development of financial strategy in higher education. The ways to improve the effectiveness of the financial policy of innovative development of higher education are defined. Today an important form of state regulation of the economy is macroeconomic planning and forecasting.*

Conclusion. *Innovative development of higher education is the foundation of economic growth of the economy and improvement of social standards. The financial policy of the state in this area is aimed, ultimately, to ensure the welfare of all members of society. Achieving high rates of innovation in the field of higher education facilities by building efficient system of economic mechanisms of financing. Important direct result of providing innovative educational services not only to order the state or the employer, but also on the personal needs of citizens in their development. The level of education is a key factor the ability of the workforce to adapt to new conditions, increase overall efficiency, etc.*

Keywords: *financial policy, innovation, higher education, financial strategy, financial tactics.*

JEL Classification: I21, I22, I28.

Постановка проблеми. У XXI столітті вища освіта відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу держави, її економічної стабільності. Через інститути освіти досягається підвищення соціальних стандартів, задоволення потреб та збільшення рівня добробуту населення, зростання конкурентоспроможності держави загалом. Ефективний розвиток вищої освіти стає для нашої країни пріоритетом, при цьому постійно зростає її вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем фінансової політики інноваційного розвитку вищої освіти, обґрунтування окремих аспектів формування і реалізації її стратегії присвятили свої наукові праці такі вітчизняні економісти, як: Т. Боголіб, О. Василик, В. Гейєць, В. Дем'янин, В. Зимовець, К. Павлюк, В. Федосов та інші. Однак постійні економічні зміни та активні реформи в цій галузі вимагають неперервного моніторингу й пошуку оптимальних шляхів вирішення проблем фінансування сфери вищої освіти.

Метою статті є аналіз окремих аспектів реалізації стратегії інноваційного роз-

витку вищої освіти та пошук пріоритетних напрямків її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим фактором економічного зростання держави є ефективна фінансова політика, яка здійснюється керівництвом країни, а також визначення її пріоритетних напрямів на середньо- та довгостроковий період. Успішність розробки фінансової стратегії держави залежить від якості проведених досліджень та аналізу факторів, які впливають на стан економічного, соціального і політичного розвитку країни. Визначаючи основні напрями економічної політики, доцільно враховувати необхідність забезпечення фінансової стабільності та вплив глобальних економічних тенденцій. Розробка і реалізація стратегії фінансової політики інноваційного розвитку вищої освіти має базуватися на науково обґрунтованих засадах та підходах, що дасть поштовх до зростання ефективності економіки та забезпечить стабільність економічного розвитку держави.

На сьогодні важливою формою державного регулювання економіки є макро-економічне планування і прогнозування. До найбільш значущих планів соціально-

економічного розвитку середньострокового періоду можна віднести бюджет, в якому відображено не лише розміри доходів та видатків, а й напрями їх використання. Через бюджетний механізм держава реалізовує фінансову політику в податковій, митній, соціальній, інноваційній, інвестиційній, освітній та інших сферах, що дає змогу впливати на ділову активність, інвестиційний клімат, інфляційні процеси та на економіку в цілому. Ключовим елементом в ефективній розробці стратегії фінансової політики інноваційного розвитку вищої освіти є науково обґрунтований підхід.

Зі здобуттям незалежності перед Україною постало завдання щодо формування власної стратегії подальшого розвитку на всіх рівнях: від загальнонаціонального до місцевого. У цій важливій галузі першою програмою стратегічного розвитку була державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), в основі якої покладено наступні цілі: створення сучасної національної системи освіти, яка забезпечила б формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я; створення ефективної мережі навчальних закладів, які задовольняли б потреби держави в підготовці фахівців і спеціалістів, одночасно з інноваційним розвитком економіки; піднесення вітчизняної освіти на світовий рівень шляхом створення багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти [1].

На жаль, основні положення цієї програми не відповідали вимогам тогочасного суспільства та освітньої системи в цілому, а отже поставлені цілі здебільшого не були досягнуті. Причиною також стала відсутність чіткого та продуманого механізму реалізації з можливими альтернативними рішеннями на випадок різкої зміни зовнішніх чи внутрішніх факторів впливу.

На вимогу часу та зміну програми як такої, що не забезпечує умов для інновацій-

ного розвитку освітньої галузі, було прийнято Національну доктрину розвитку освіти [2]. Під терміном "доктрина" філософська наука розуміє "систематизоване політичне, ідеологічне чи філософське вчення, концепцію, сукупність принципів" [3, с. 142] або "вчення, систему теоретично обґрунтованих поглядів на важливі соціально-політичні, моральні та релігійні питання" [4, с. 187].

На відміну від програми "Освіта" ("Україна XXI століття"), у Національній доктрині розвитку освіти ця галузь отримує пріоритет в державній політиці, що означає посилену увагу до внутрішніх проблем цієї сфери та її важливості в економічному розвитку країни. У документі визначено роль освіти в соціально-економічному, політичному, культурному, науковому житті суспільства.

Згідно з положеннями Національної доктрини розвитку освіти, доступність якісної освіти протягом життя стає пріоритетною. Виникає необхідність постійного оновлення змісту освіти, організації навчально-виховного процесу відповідно до сучасних потреб суспільства та постійно зростаючих вимог до якості освітніх послуг. Доцільно забезпечувати інноваційний розвиток освіти шляхом інформатизації, комп'ютеризації, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, запровадження новітніх технологій в економічному та управлінському механізмах [2].

Незважаючи на високий потенціал, у процесі виконання основних положень Національної доктрини розвитку освіти було виявлено чимало проблем, які уповільнювали чи навіть унеможливлювали досягнення визначених цілей. Особливо відмітимо хронічне недофінансування освіти, яке спричинило низку проблем, пов'язаних із суб'єктивними ризиками невиконання положень Національної доктрини. Насамперед, можемо назвати небажання та опір ВНЗ до реформаторських змін, внаслідок чого поступово знижувалася якість

освітніх послуг. Надто велика кількість вищих навчальних закладів у галузі вищої освіти, на нашу думку, негативно вплинула на якість надання освітніх послуг, оскільки між навчальними закладами почалася боротьба за абітурієнтів, яких щороку меншало. Наслідком такої кон'юнктури стало поступове скорочення кількості вищих навчальних закладів (рис. 1).

Зауважимо, що дані 2014–2016 рр. не можна прямим чином порівнювати з іншими, оскільки вони відображені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

З рис. 1 бачимо, що протягом досліджуваного періоду відбувалося скорочення кількості вищих навчальних закладів. Так, якщо у 2007 р. їх налічувалося 904, то вже у 2016 р. – 657. В основному припинили свою діяльність навчальні заклади державної та приватної форми власності, водночас кількість комунальних закладів вищої освіти зазнала меншого скорочення.

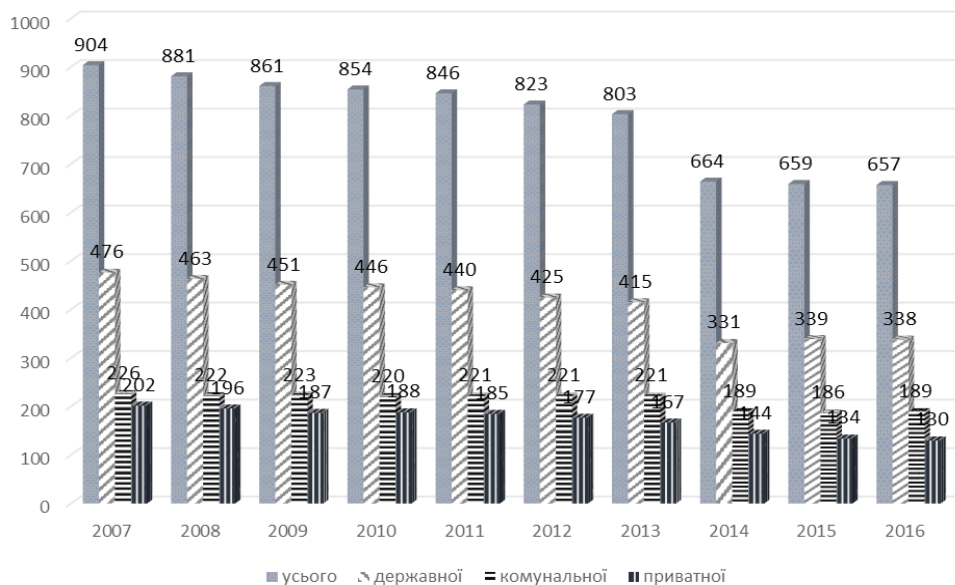
Визначимо середньорічний темп зміни кількості вищих навчальних закладів за формулою:

$$\bar{T} = \sqrt[n-1]{\prod_{i=1}^{n-1} T_i}, \quad (1)$$

де $\bar{T}$ – середньорічний темп зростання;
 T_i – ланцюговий темп зростання i -го року;
 n – кількість років.

Із наведеної формули вираховуємо середньорічну зміну кількості вищих навчальних закладів України (табл. 1).

Згідно з нашими розрахунками, найбільше скорочення торкнулося закладів державної та приватної власності із середньорічним значенням $-4,15\%$ та $-5,00\%$, відповідно. За такого різкого спаду кількості навчальних закладів вищої освіти України фінансова політика повинна враховувати ці тенденції та прогнози. Варто зазначити, що скорочення кількості установ у вищій освіті автоматично зумовлює зростання рівня безробіття та соціальної напруженості в суспільстві, тому ця проблема стосується не лише окремої галузі, а й економіки в цілому.

Рис. 1. Динаміка кількості вищих навчальних закладів України за формами власності у 2007–2016 рр.*

*Складено на основі [6].

Таблиця 1

Середньорічна зміна кількості навчальних закладів України за формами власності у 2007–2016 рр.

	Усього	Державної форми власності	Комунальної форми власності	Приватної форми власності
$\bar{T}$	96,13%	95,85%	97,59%	95,00%
ΔT^*	- 3,87%	- 4,15%	- 2,41%	- 5,00%

* Абсолютний приріст.

Для детальнішого аналізу системи вищої освіти України на рис. 2 показано частки вищих навчальних закладів державної, комунальної та приватної форми власності у загальній структурі.

Коефіцієнт варіації дає можливість визначити міру мінливості варіаційного ряду:

$$K_{VAR} = \frac{\sigma_x}{\bar{x}} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де K_{VAR} – коефіцієнт варіації;

σ_x – середнє квадратичне відхилення показника;

$\bar{x}$ – середнє значення показника.

Величина коефіцієнта варіації часток для вищих навчальних закладів:

1) державної форми власності

$$K_{VAR} = 1,65\%;$$

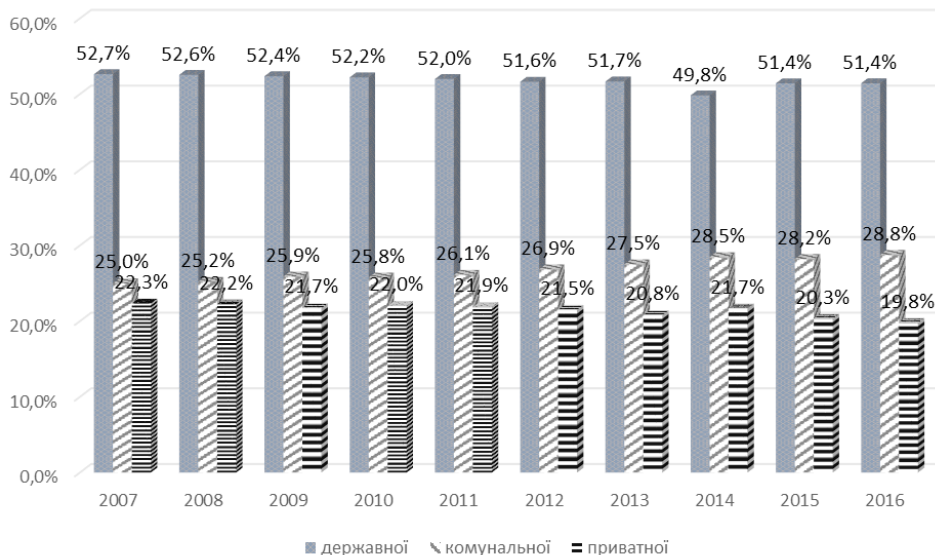
2) комунальної форми власності

$$K_{VAR} = 4,79\%;$$

3) приватної форми власності

$$K_{VAR} = 3,06\%.$$

Оскільки значення коефіцієнта варіації часток менше від 25%, то варіаційний ряд практично не мінливий. Отже, за кількісною структурою заклади вищої освіти в Україні стабільні, що свідчить про відсутність аномальних економічних явищ у галузі. Можемо стверджувати, що державна політика у

Рис. 2. Динаміка кількісної структури навчальних закладів у вищій освіті України за формами власності у 2007–2016 рр.*

* Складено на основі [6].

цій сфері збалансована та однаково стосується усіх вищих навчальних закладів.

Станом на кінець 2016 р. в Україні провадили діяльність 657 вищі навчальні заклади, що, порівняно з 2007 р., на 27,3% менше. Враховуючи статистичні особливості збору даних за останні три роки, можемо стверджувати, що таке скорочення значною мірою зумовлене зменшенням кількості студентів у системі вищої освіти, а також запровадженням додаткових бар'єрів для вступу у вітчизняні вищі навчальні заклади, у тому числі системи ЗНО.

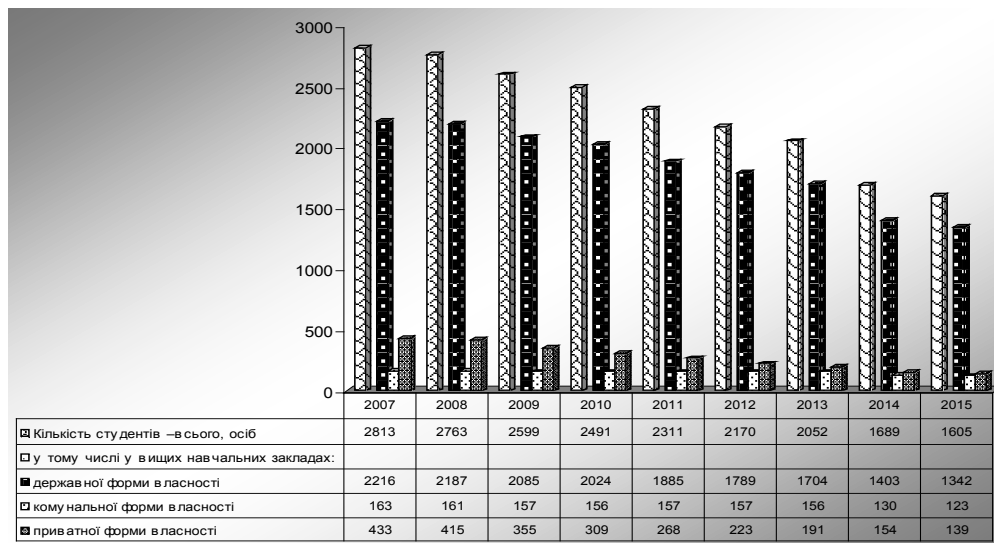
Дані на рис. 3 свідчать про значне скорочення загальної кількості студентів у системі вищої освіти України за досліджуваний період. Загалом контингент студентів зменшився з 2813 тис. осіб до 1605 тис. осіб за 2007–2015 рр. Така динаміка свідчить про нестабільність системи вищої освіти, адже скорочення становить майже 43% лише за 9 років. Левова частка студентів навчається у вищих навчальних закладах державної форми власності, кількість яких скоротила-

ся з 2216 тис. осіб у 2007 р. до 1342 тис. осіб у 2015 р. або на 39,4%.

Динаміка контингенту студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах комунальної форми власності, зазнала певного скорочення. Зокрема, якщо у 2007 р. тут навчалось 163 тис. осіб, то у 2015 р. – 123 тис. осіб або на 24,5% менше. Кількість студентів у закладах приватної форми власності зазнала найбільшого скорочення за досліджуваний період, а саме: з 433 тис. осіб у 2007 р. до 139 тис. осіб у 2015 р., скорочення становить 67,9%. Попри всі намагання вітчизняних навчальних закладів утримати студентів, конкуренцію їм складають європейські вищі навчальні заклади, в яких фінансування та якість освітніх послуг більш конкурентоспроможні.

За формулою 1 визначаємо середньорічну зміну контингенту студентів у вищій освіті в Україні (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що найбільших втрат кількості студентів зазнали вищі навчальні заклади приватної форми влас-

Рис. 3. Динаміка кількості студентів, які навчалися у вищих навчальних закладах України у 2007-2015 рр.*

*Складено на основі [6].

Таблиця 2

**Середньорічна зміна контингенту студентів
у вищих навчальних закладах України у 2007–2015 рр.**

	Усього	Державної	Комунальної	Приватної
$\bar{T}$	93,23%	93,92%	96,54%	86,76%
ΔT	- 6,77%	- 6,08%	- 3,46%	-13,24%

ності, які в середньому щороку втрачали 13,24% своїх студентів. Найменше скорочення контингенту студентів було в закладах комунальної форми власності із середнім річним значенням 3,46%.

Одним із перших стратегічних документів, у якому людський капітал визначався як головний фактор економічного зростання та основний стратегічний ресурс держави, була Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) “Шляхом європейської інтеграції” [5]. Крім того, вища освіта визначалася як базова галузь для переходу до інноваційної моделі розвитку економіки, що,

на нашу думку, є позитивним фактором державної підтримки цієї галузі. Було поставлено завдання щодо підвищення рівня охоплення освітою та її якості, а також ряду важливих показників, які стосуються інноваційної діяльності у державі. Порівняльний аналіз визначених стратегією основних показників та їх фактичного досягнення наведено у табл. 3.

Дані табл. 3 свідчать, що за окремими показниками виконання Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) “Шляхом європейської інтеграції” було не зовсім успішним, зокрема: скоротилася кількість нових технологічних

Таблиця 3

Динаміка окремих показників наукової й інноваційної діяльності в економіці України у 2004 та 2015 рр. відповідно до Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) “Шляхом європейської інтеграції”*

Показник\Роки	2004	2015**
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	10	15,2
Впроваджено нових технологічних процесів, од.	1727	1217
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	5,8	1,4
Загальна сума витрат на інноваційну діяльність, у т.ч. за рахунок джерел: (млн грн)	4534,6	13813,7
власних	3501,5	13427,0
державного бюджету	63,4	55,1
іноземних інвесторів	112,4	58,6
інші джерела	857,3	273,0
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	1505	978
Кількість науковців, осіб	106603	63864
Кількість докторів наук в економіці України, осіб	11573	16090
Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб	65839	86230
Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (млн грн)	4112,4	12611,0

*Складено на основі [10].

** дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

процесів, які впроваджувалися у виробництві; суттєво знизилася питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі всієї промисловості; скоротилося фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету та іноземних інвесторів; зменшилася кількість організацій, які займаються науковою та інноваційною діяльністю; кількість науковців в Україні.

Відмітимо позитивні зрушення, що стосуються питомої ваги підприємств, які впроваджують інновації, а також чисельності докторів та кандидатів наук в економіці. В цілому ж зауважимо, що лівова частка усіх інноваційних процесів фінансується підприємствами за рахунок власних джерел, що, безумовно, потребує уваги з боку держави. Тому виконання цієї стратегії можна охарактеризувати як незадовільне.

Основою сучасної державної політики у сфері вищої освіти є “Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”, затверджена Указом Президента України від 25.06.2013 р. №344/2013. Створення стратегії обумовлено “необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення входження України в європейський та світовий освітній простір” [7].

Зрозуміло, що рівень освіти в Україні не виконує повною мірою функцію ключового чинника соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Також незадовільним є стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким – рівень оплати праці працівників освіти і науки, а також відсутня гідна морально-мотиваційна складова.

Для формування позитивних змін у системі вищої освіти Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено наступні основні завдання:

- приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці;

- створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;

- перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;

- розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;

- розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;

- залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам;

- подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти;

- переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів [7].

Інноваційний розвиток вищої освіти як галузі соціально-економічного життя країни тісно пов'язаний з підготовкою наукових і науково-педагогічних кадрів. Діяльність відділів аспірантури та докторантури вищих

навчальних закладів є важливим фактором модернізації і показником рівня ефективності сфери вищої освіти й інноваційності економіки в цілому. Постійне оновлення та підвищення ефективності інтелектуального потенціалу країни шляхом підготовки сучасного професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, безумовно, позитивно впливає на показники рівня соціально-економічного розвитку держави.

Згідно з даними Державної служби статистики України підготовка аспірантів підпорядкована Міністерству освіти і науки та Національній академії наук – по 28%, Національній академії аграрних наук та Академії медичних наук – по 7%, Міністерству охорони здоров'я – 5%, Міністерству аграрної політики та продовольства – 4%. Схожа ситуація спостерігається і з підпорядкованістю докторантур: Міністерству освіти і науки – 40%, Національній академії наук України – 25%, Міністерству охорони здоров'я та Міністерству аграрної політики та продовольства – по 5%, Національній академії аграрних наук та Академії педагогічних наук – по 4% [8, с. 14].

Зазначимо, що кількість аспірантів та докторантів в економіці здійснює прямий

вплив на стан інтелектуального потенціалу держави, що в довготривалій перспективі перетворюється на фактор зростання чи спаду рівня соціально-економічного розвитку держави.

Дані табл. 4 свідчать про зменшення кількості установ з аспірантурою та осіб, які там навчаються. Схожа ситуація і з набором нових аспірантів, їх кількість знизилася з 10626 осіб у 2010 р. до 9813 осіб у 2015 р. Така тенденція є загрозливою, адже лише за 4 роки кількість осіб, яких прийняли на навчання в аспірантуру, знизилася на 28%, хоча причиною цього можуть бути події на сході України, проте навіть до 2013 р. спостерігалось щорічне зниження цього показника. Кількість осіб, які захистили кандидатську дисертацію протягом досліджуваного періоду, зростала до 2013 р. й досягла максимуму з показником 2173 особи, але вже у 2014 р. відбулося зниження до 1881 осіб.

Схожі тенденції спостерігаються і в докторантурі України, у якій до 2013 р. по деяких позиціях відбувалося зростання, а з початку 2014 р. по всіх показниках цієї групи спостерігалось зниження. У 2015 р. ситуація знову змінилася у бік покращення, коли зросла як

Таблиця 4

Динаміка основних показників підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні у 2010–2015 рр.*

Показники/Роки	2010	2012	2013	2014	2015
Кількість закладів, що мають аспірантуру на кінець року, од.	530	521	518	482	490
Кількість аспірантів на кінець року, осіб	34653	33640	31482	27622	28487
Прийом до аспірантури за рік, осіб	10626	9916	8599	7568	9813
Випуск з аспірантури за рік, осіб	8290	8499	8320	7597	7493
у тому числі з захистом дисертації, осіб	1954	2157	2173	1881	1958
Кількість закладів, що мають докторантуру на кінець року, од.	263	271	276	264	283
Кількість докторантів на кінець року, осіб	1561	1814	1831	1759	1821
Прийом до докторантури за рік, осіб	603	639	623	596	650
Випуск з докторантури за рік, осіб	459	424	578	524	563
у тому числі з захистом дисертації, осіб	132	141	188	143	169

*Складено на основі [8, 9].

кількість установ, які мають докторантуру, так і кількість докторантів, які вступили та закінчили її із захистом дисертації.

Основним критерієм, за яким можна оцінити роботу відділів аспірантури та докторантури, є показник питомої ваги захищених дисертацій після закінчення терміну навчання. За рахунок державного бюджету навчаються 85% аспірантів та 93% докторантів, при цьому показник питомої ваги осіб, які успішно захищають дисертацію, станом на 2015 рік становила серед аспірантів – 26%, докторантів – 30% [9, с. 14]. Така статистика говорить про те, що ефективність залучених коштів державного бюджету на інноваційний розвиток країни є досить низькою й потребує пошуку можливостей їх зростання. Доцільними, на нашу думку, будуть кроки щодо імплементації законодавства у сфері надання державних кредитів особам, які навчаються в аспірантурі чи докторантурі на контрактній формі, та за умови закінчення навчання з успішним захистом дисертації і подальшим працевлаштуванням в Україні списання частини кредиту.

Причинами низької ефективності використання бюджетних ресурсів можуть бути фактори, які прямо чи опосередковано впливають на цей показник. На нашу думку, доцільно підвищити ступінь відповідальності за невиконання планів роботи, посилити контроль за організацією процесу підготовки аспірантів та докторантів з боку керівництва, а також покращити умови проведення наукових досліджень, розширити матеріально-технічну базу та систему оплати праці. У цьому контексті рекомендуємо надавати повне або часткове відшкодування особам, які мають публікації в міжнародних фахових виданнях, що індексовані сучасними наукометричними базами Scopus, Web of science тощо. Це значно підвищить мотивацію науковців щодо власних досліджень і сприятиме посиленню інноваційних процесів у на-

уці. Додаткові кошти для цього пропонуємо акумулювати шляхом детінізації економіки, залучення приватних інвесторів шляхом надання їм державних привілеїв у вигляді податкового відтермінування у разі здійснення ними інвестицій у галузь вищої освіти.

Фахівці Світового банку ще у 2008 р. зазначали, що Україна витрачає значну суму своїх бюджетних ресурсів на освіту, однак ефективність цих видатків низька. Було зазначено, що ці видатки не можна підвищити, не завдавши економіці шкоди внаслідок додаткового податкового навантаження, відзначаючи, що значна сума бюджетних коштів, вкладена в послуги освіти, не забезпечує належної віддачі. Така ситуація спричинена значною неефективністю послуг у сфері освіти, що призводить до надто малих видатків на заходи з підвищення якості послуг і недостатніх інвестицій. Одним із головних висновків було зазначено, що немає потреби у збільшенні видатків бюджету України на надання послуг, однак є потреба у підвищенні ефективності використання цих видатків [10].

У багатьох країнах світу, особливо в країнах з розвинутою ринковою економікою, державні витрати на освіту є значними і постійно зростаючими, тобто держава впливає на освіту, насамперед, заходами фінансово-економічного характеру. Освіта стала пріоритетом національної стратегії економічного зростання, а сприяння її розвитку включає елементи постійного моніторингу та подальшого індикативного прогнозування, що увійшло у практику державного регулювання національних систем освіти розвинених країн. Державна освітня політика цих країн ґрунтується на визнанні, що чим кращою є освітня та професійна підготовка робочої сили, тим значнішою є її роль у виробництві, тим менше в країні соціальних проблем, пов'язаних із безробіттям, бідністю, злочинністю тощо. Вивчен-

ня ефективності освіти з позиції її впливу на соціально-економічне зростання має велику практичну цінність у зв'язку з тим, що: по-перше, виявляє джерела та чинники економічного зростання; по-друге, сприяє оптимальному розподілу ресурсів між різними сферами; по-третє, забезпечує рівномірність людського розвитку; по-четверте, впливає на поведінку споживачів освітніх послуг як інвесторів системи освіти.

Відтак у процесі проведеного дослідження зроблено наступні **висновки**.

1. Одним із пріоритетних напрямів фінансової політики інноваційного розвитку вищої освіти України є реформування економічних засад системи вищої освіти, яке доцільно спрямовувати на створення прозорих економічних механізмів цільового накопичення й адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на вищу освіту.

2. В Україні протягом останніх років стабільно зменшується кількість діючих вищих навчальних закладів та контингент студентів. Також встановлено, що держава реалізовує фінансову політику у вищій освіті незалежно від форми власності й однаково сприяє їх інноваційному розвитку відповідно до засад, визначених у сучасній стратегії розвитку суспільства.

3. Економічне зростання держави невід'ємно пов'язане зі сферою вищої освіти та стратегією її розвитку. Така залежність підкреслює важливість розробки та впровадження дієвих планів довгострокового значення у цій галузі. Фінансування вищої освіти в Україні потребує не стільки додаткових ресурсів, скільки підвищення ефективності використання уже наявних.

4. Результати оцінки ефективності стратегічних напрямів функціонування вищої освіти та стану фінансового забезпечення її інноваційного розвитку довели, що більшість реформ були доцільними та мали

позитивний ефект. Проте невирішеною залишається проблема низької ефективності використання фінансових ресурсів у галузі, що буде предметом майбутніх досліджень.

Список використаних джерел

1. *Постанова Кабінету Міністрів України № 896 “Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) від 3 листопада 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=896-93-%EF>*

2. *Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>*

3. *Философский энциклопедический словарь / ред.-сост.: Е.Ф. Губский, Г.В. Корбалева, В.А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 576 с.*

4. *Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В.І. Шинкарук – К. : Абрис, 2002. – 742 с.*

5. *Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом європейської інтеграції” / авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць [та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.*

6. *Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.*

7. *Указ Президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>*

8. *Державна служба статистики України. Статистичний збірник “Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.>*

ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/09/zb_nayka_14.zip

9. Державна служба статистики України. Статистичний збірник "Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2015 році" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/09/zb_nayka_15.zip

10. Вдосконалення міжбюджетних відносин і стратегії державних видатків у сферах охорони здоров'я та освіти в Україні: вибрані питання. Дослідження Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/UkrainePFR2FinalUkr.pdf>

References

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 896 "Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu "Osvita" ("Ukraina XXI stolittia") vid 3 lystopada 1993 r. [The Cabinet of Ministers of Ukraine. "On the State national program "Education" ("Ukraine XXI Century")]. (1993, November, 3). Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=896-93-%EF>

2. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro natsionalnu doktrynu rozvytku osvity" [Decree of the President of Ukraine "On the National Education Development Doctrine"]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

3. Hubskey, E.F., Korableva, G.V., Lutchenko, V.A. (Eds.). (1999). *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Moscow: INFRA-M [in Russian].

4. Shynkaruk, V.I. (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

5. Halchynskiy, A.S., Heiets, V.M. (Eds.). (2004). *Stratehiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy (2004-2015 roky)* "Shliakhom yevropeiskoi intehratsii" [Strategy of economic and social development of Ukraine (2004-2015) "European Integration"]. *Nats. in-t strateh. doslidzh., In-t ekon. prohnozuvannia NAN Ukrainy, M-vo ekonomiky ta z*

pytan yevrop. intehr. Ukrainy. Kyiv: IVTs Derzhkomstatu Ukrainy [in Ukrainian].

6. *Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2014/15 navchalnoho roku*. *Statystychnyi biuletyn* ["Main indicators of higher education in Ukraine at the beginning of the academic year 2014/15". State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku" [Decree of the President of Ukraine "National Strategy for Development of Education in Ukraine for the period till 2021"]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Statystychnyi zbirnyk "Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2014 rotsi"* [State Statistics Service of Ukraine. Statistical publication "Science and Innovation in Ukraine in 2014"]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/09/zb_nayka_14.zip

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. *Statystychnyi zbirnyk "Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2015 rotsi"* [State Statistics Service of Ukraine. Statistical publication "Science and Innovation in Ukraine in 2015"]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/09/zb_nayka_15.zip

10. *Vdoskonalennia mizhbiudzhethnykh vidnosyn i stratehii derzhavnykh vydatkiv u sferakh okhoryny zdorovia ta osvity v Ukraini: vybrani pytannia*. *Doslidzhennia Svitovoho banku* [Improving inter-governmental fiscal relations and public expenditure in health and education in Ukraine: Selected Issues. Research of World Bank]. Available at: <http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/UkrainePFR2FinalUkr>

Стаття надійшла до редакції 27.03.2017.